

NEKROLOG

KLAUS VILHELM FERDINAND, 1926-2005

Der er mennesker, der tilføjer historien andet end støv. Der er mennesker, som gør historien større og rigere end selv de mest pompøse monumenter. Klaus Ferdinand var et sådan menneske. Han døde pludseligt hjemme i villaen i Skåde Bakker syd for Århus den 5. januar i år. Hans store personlighed og markante nærvær har efterladt et stort tomrum både for dem og os, der stod ham nær. Og for alle dem i Danmark og resten af verden, der nød godt af hans etnografi, frem for alt hans viden og kærlighed til Afghanistan.

Klaus var repræsentant for en etnografi, der var forbundet med et åbent sind, nysgerrighed og nye opdagelser. En romantisk etnografi, der holdt fast i, at der gennem rejser og feltarbejde altid var noget nyt at lære og vide om kulturens og samfundenes mangfoldighed. En etnografi, som aldrig ville stille sig tilfreds, men holde fast i, at der findes ukendte og ufortolkede etnografiske data og oplevelser. En etnografi, som ikke gled i Lonely Planets blaserte bananskræl: We have been there, we have seen it all. For Klaus var den etnografiske virkelighed en endeløs størrelse omgivet af et lokkende orientalsk slør. Der var altid noget særegent at opdage under overfladen på selv de mest veldokumenterede etnografiske emner.

Klaus blev inspireret af Henning Haslund-Christensens ekspeditioner til Centralasien. Sammen med Lennart Edelberg fulgte de Haslund-Christensens spor gennem nogle klassiske opdagelsesrejser, der dokumenterede kulturtræk i bred forstand i klarlægningen af kulturslægtsskab mellem folk, herunder hazaraernes mulige mongolske rødder. Her blev grunden lagt for Klaus' videre forskning i samspillet mellem pashtunnomader og fastboende. Interessen for det nomadiske førtes videre gennem feltarbejde blandt beduiner i Qatar i forbindelse med P.V. Globs ekspeditioner, der udmøntedes i Carlsbergfondets nomadeserie *Beduins of Qatar* (1993). Klaus' forkærlighed for Afghanistan førte til lanceringen af en gruppe yngre etnografer, der i 1970'erne gennemførte feltarbejder i Afghanistan og således har videreført Klaus' arv. Det har resulteret i flere publikationer om Afghanistan, bl.a. også Carlsbergfondets nomadeserie. Klaus' arvtagere har senest engageret sig i den aktuelle genopbygning af Afghanistan efter Talebans fald, bl.a. for Verdensbanken og danske humanitære organisationer. Her var Klaus til det sidste aktiv som rådgiver og øste engageret af sin mangfoldige viden om det moderne Afghanistans komplicerede politiske tilstande. Før min egen rejse til Afghanistan i Udenrigsministeriets regi i november 2004 havde jeg således utallige telefonsamtaler med Klaus om både stort og småt. Selv om Klaus således, som den store rorgænger han var, brugte mange kræfter på alle os, der nød godt af hans vid og dømmekraft, så nåede han alligevel at færdiggøre sit største værk *Afghan Nomads. Expansion, Trade and Commercialization in Afghanistan and India 1800-1980*, der udkommer i Carlsbergfondets nomadeserie i år.

Klaus havde en forunderlig tiltrækkende, nærmest romantisk aura. Hans vidunderlige smil lyste altid op og fik surhed og aggressioner til at forsvinde som dug for solen. I universitetsverdenens ofte konfrontatoriske miljø, især under 1970'ernes voldsomme teoretiske og ideologiske brydninger, lykkedes det Klaus at navigere sig selv og sin etnografi gennem oprørte vande. Det kunne han i høj grad takke sin personlighed og faglige integritet for. Hans personlighed brændte altid igennem med charme og imødekommenhed. Man var aldrig i tvivl om Klaus' tilstedeværelse. Han fyldte ethvert rum – både dem, der havde vægge, og ude i det fri.

Klaus begyndte sit universitetsarbejde i 1957 med at undervise arkæologerne ved Aarhus Universitet i etnografi, samtidig med at han passede universitetets etnografiske studiesamling. I 1962-63 startede de fire første studerende i faget etnografi, der i slutningen af 1960'erne flyttede til Moesgård. I begyndelsen af 1970'erne var der en kraftig stigning i antallet af studenter, men der var stadig kun få faste lærere, og undervisningen blev derfor i vid udstrækning varetaget af undervisningsassistenter. 1970'erne var præget af protest, marxisme og politisk uro på de højere læreanstalter, og Moesgård var ingen undtagelse. Der blev trukket skarpe fronter op mellem kapitallogikere og strukturmarxister, mellem „borgerlige“ kulturrelativister og „antiimperialistiske“ globalister. Nogle lod faget i stikken til fordel for solidarisk indsats for havnearbejderne på Aarhus Havn eller andet akademisk arbejde, der i højere grad end etnografien ansås som værende i revolutionens tjeneste. Andre fulgte Klaus' tradition og kastede sig ud i lange personlige feltarbejder. Vandene skilte, men Klaus, der altid var fortæller for mangfoldigheden, red stormen af og fortsatte som lektor og afdelingsleder ved instituttet frem til 1993, hvor han gik på pension. Hans aktivitetsniveau faldt dog ikke af den grund. Klaus fortsatte sin indsats for Moesgaard Museum og de etnografiske samlinger, involverede sig i udstillingsarbejde og dyrkede sit globale netværk til fordel for instituttet.

Klaus har altid været indbegrebet af „Moesgård“ – både museet og den etnografiske afdeling. Selv om man valgte at lade afdelingslederskabet gå på omgang, så var der mange af os, der mente, at Klaus var lederen. Han havde det internationale format. Han kunne tale til verden. Og verden talte til ham. Der er således en stor arv at løfte efter Klaus både med hensyn til hans unikke etnografiske engagement i Afghanistan og i nomadismen, men også hans enestående globale netværk, som placerede ikke bare afdelingen på Moesgård, men hele den danske antropologi på lystavlen i Danmark og ude i verden. Derfor var det ikke overraskende, at en god bekendt af Klaus, der bestrider en af landets højeste stillinger, spurgte mig: „Jamen, hvad så med Moesgård efter Klaus?“ Ja, man øjner et meget stort tomrum. Det er en stor udfordring at leve op til Klaus' store internationale format. I jantelovens kølvand siges det, at ingen er uerstattelige. Men lige nu er det svært at forestille sig, at nogen kan erstatte Klaus. Vi må vænne os til, at han ikke kunne være her for altid. Efter Klaus må nok komme noget helt, helt andet. Til de mange dygtige antropologer ved afdelingen på Moesgård vil jeg foreslå, at det nok er en god idé at smøge ærmerne op allerede nu, hvor Klaus' enestående kvaliteter er i knivskarp erindring.

Der var ikke grænser for, hvor langt Klaus nåede ud med sin blotte tilstedeværelse, med sit globale netværk af faglige bekendtskaber, med sine venner og kære, der som jeg elskede ham højt. Måske var Klaus ikke altid bevidst om det, men han var altid omgivet af kærlighed. De, der stod ham nær, og der var mange, elskede ham som det store humanistiske, uselviske og kærlige menneske, han var. Vi anerkendte selvfølgelig også hans endeløse etnografiske vid, der var så befriende fordomsfrit og uden styring af denne eller hin teoretiske spændetroje eller paradigme.

Hvor andre positionerer sig strategisk både med kropssprog og verbalt, formåede Klaus at være til stede med sin smilende ydmyghed. Ja, i nogle situationer nærmest underspillede han sin position og status. Måske var dette bevidst, idet Klaus jo repræsenterede en tid og epoke, hvor man undgik at positionere sig larmende og aggressivt. Klaus var indbegrebet god tone og gode manerer. Man opførte sig ordentligt, var høflig, konverserede nysgerrigt, og man var frem for alt anstændig og behandlede andre mennesker ordentligt uanset rang og herkomst. Resultatet var indlysende. Klaus var der ingen, der var bange for. Tværtimod. Han formåede at vinde både skeptikere og kritikere over på sin side. Om end ikke sådan, at man var enige om alt, men at der altid var mange syn på og fortolkning af en sag. Herved fremmede han – nok ubevidst – mangfoldighed og tolerance både inden for faget, men også i forhold til livet i al almindelighed.

Det var Klaus, der styrede mig ind på mit første feltarbejde i Bangladesh i 1978, hvilket lagde bunden for min forkærlighed for Asien og senere også Mellemøsten. Det var ikke et udtryk for gammeldags professorvælde, men et oprigtigt engagement og nysgerrighed over for nye antropologiske arbejdsmarker. Klaus var også her på forkant med udviklingen. Med Bangladesh, der stadig er et af hovedmodtagerlandene for dansk udviklingsbistand, så han mulighederne for at kæde antropologien sammen med udviklingsbistanden. Denne kombination repræsenterede et af Klaus' mange paradigmeskift og vidnede om hans strategiske næse for fremtidens muligheder for en aktiv og engageret antropologi.

Klaus har sammen med sin kone Janne i næsten 30 år været en uvurderlig personlig støtte for mig i min gøren og væren både på det personlige og arbejdsmæssige plan. De

har besøgt mig flere steder i verden, og vi har rejst sammen. Vi har sammen set på verden med begejstrede etnografiske briller. Men vi har også set på farvede fisk gennem dykkerbriller i Det Røde Hav, og vi har været på „canopy walk“ i Ghanas regnskov. Vi har haft glæde i fælles oplevelser. Vi har grinet og haft sjov.

Klaus, du vil altid være i vores hjerter.

Kurt Mørck Jensen
Mag.art. i etnografi og socialantropologi
Seniorrådgiver i Udenrigsministeriet